

Grossmann Fülöp És Dési Zsidó Férfiak

Ezek idős dési zsidók voltak. Az első sorban jobbról az első Hirsch Edmund, mellette Kleinmann, aki egy idős zsidó volt, akinek nem volt családja. Hirsch mögött Mund Elek áll, jobbról a második Giesenstein, tőle balra Polover Sanyi [Sándor] áll, Polover előtt [az első sorban, fekete öltönyben] Nasch Emil látható, az ő balján, középen [kicsit hátrébb, a második sorban] a férjem [Grossmann Fülöp], a férjem előtt balra Dicker Ignác – ő volt akkoriban a közösség vezetője –, mögötte Goldstein, bal oldalon Altmann, aki az idősek otthonában halt meg, mögötte, jobbra Nemes Herman, aki Kolozsvárról hozta és osztotta szét a kóser húst. Ezek közül a férfiak közül csak Hirsch él, a többiek mind meghaltak.

Most bemegyek Kolozsvárra ünnepekkor. Amikor bevisznek. A Bilbaum fiú [a dési zsidó hitközség egyik tagja] be szokott vinni, és olyankor bemegyek. Tartottuk a húsvétot itt, Désen, amíg élt a férjem, és elmondta a szédert [levezette a széderestét]. Miután meghalt a férjem [1994-ben], azután is tartottuk, de már nem mondtak fel szédert [nem volt, aki vezesse a széderestét]. Épp csak megettük a tojást, megittunk egy kis bort, és akkor azt mondtuk, hogy ennek nincs semmi értelme. Már nincs zsidóság Désen. Kipusztult. Voltak nagyon vallásos emberek Désen, nagyon szépen tartották az imádkozásokat. Meghaltak, kihaltak. Ez a generáció, ez már pusztulásnak van kitéve. Már öregek mind. Most meghalt Bilbaumné. Még vagyok én és Motlai Ella mint nő. És még van egy zsidó nő, akinek az apja-anyja zsidó volt, de a szülők se tartottak semmit, úgyhogy nem tud semmit a zsidóságról, nem tart semmit. Úgyhogy csak én és Ella, amit tudunk a zsidóságról. Férfiak közül van Hirsch – akinek a zsidó hitközségnél dolgozik a felesége, román, Livia –, az tud, az egy vallásos családból származik, és Farkas [Farkas József, a Centropa készített vele is interjút. – A szerk.], ő is egy vallásos családból származik. Ők ketten, akik tudják, hogy mi a zsidóság, hogy mi a zsidó háztartás. De Farkasnak is, Hirschnek is a felesége nem zsidó, úgyhogy otthon már nincs zsidóság. A zsidóságot az asszony tartja fenn a házban.

A férjem nagyon sokat tudott a zsidóságról. Ő tudott lájlni is. A lájnlás az egy nagyon nehéz imádság, azt nagyon kevesen tudják Romániában, ő tudta [lásd: lejnlás]. A férjem, mint egy rabbi, úgy tudott. A Tórából mindent tudott, mindent. Nagyon-nagyon vallásos családból származott, az apja az egyik legvallásosabb ember volt Désen. Az apja nem járt ebbe a templomba, nekik volt egy külön templomuk, egy haszid templom. A férjem négyéves kortól már tudott olvasni. Négy éves volt, és az apja már kivette az ágyból, hogy tanuljon, olvasson. A férjem nem volt haszid, de

nagyon tudott, mivel egy nagyon okos ember volt, fel tudott fogni mindent hamar. Csak a hájderba járt, de tanult magától. Tudott annyit, mint egy jesivanövendék. Mindenki mondta, hogy hogy is van annyi tudása a zsidóságból. Mindig tanult. Mindent tudott. De jöttek a háború után ezek a kommunista elképzelések, akkor átment [átvett a kommunista eszmékből], akkor nem tartotta be [a vallást]. De öregségében nagyon megbánta. Nagyon fájt neki, hogy eltávolodott. Akkor nagyon ette magát, amiért elhagyta a vallást. Egész délután az imakönyv a kezében volt, minden nap. Rájött ő, hogy mégiscsak a zsidósághoz tartozik. Pláné amikor jöttek a csapások, hogy Erika megbetegedett, ő [a férjem] is beteg lett, és akkor rájött, hogy nem szabad elhagyni a zsidó vallást, se eltávolodni nem szabad a zsidóságtól. Azután mind mondta, hogy „Elhagytam a vallást, és jöttek a csapások”. „Elhagytuk a vallást, lehet, innen jön a csapás.” Én mondtam, hogy nem szabad elhagyni egy embernek a vallását. Jó vallás, rossz vallás, de ebben születünk, ezt kell végigcsináljuk.

[Öregkorában] ő volt a lelke a templomnak. Tudott, a Tajrából [Tórából] mindent tudott olvasni, tudta mindennek a magyarázatát, hogy az miért van úgy. Ő olvasott fel mindig a Tajrából [Tórából] a templomban, ő imádkozott. Öregségében itthon is mindig olvasott, tanult. Voltak olyan nagy könyvei, bevitettem nagyon sokat a templomba, hogy ha meghalok, ne kallódjon el. De még van néhány, amit nem akarok elpredálni. Nagyon ügyes ember volt a férjem. Ami az övé volt, az övé volt. Gyönyörűen írt, gyönyörűen kötött könyveket, minden, amire rátette a kezét, az meg volt [csinálva], olyan jó kézfogása volt. Volt egy ócska imakönyvem, olyan ügyesen megkötötte. A könyveink közül nagyon sokat átkötött, és a templomban is átkötötte a könyveket, öregkorban. Ha élne a férjem, nagyon jól lennénk. Neki nagyon nagy nyugdíja volt, volt ötven éve. És én nem vettem az ő nyugdíját, veszem az én nyugdíjamat, és az nagyon kicsi [A férje után nem kap semmi pénzt. – A szerk.]. Mindenki azt mondta: „Hát azért dolgoztál te is.” De nekem nem volt, csak húsz évem, mert az én lányom sajnos nagyon beteg volt, mindig volt nagyon sok problémám, és nem mentem dolgozni. Segít a hitközség még, segít a fiam is, a lányom is egy-egy kicsit, abból élek.